

Fondsen of ontvangsten uit werkingssubsidies

Het Europees charter over de lokale autonomie moedigt de overheid aan om de lokale besturen bij voorkeur een algemene financiering te verstrekken. Dit wil zeggen een financiering die geen aangeduide bestemming heeft.

Het leeuwendeel (72%) van de werkingssubsidies die de Vlaamse gemeentebesturen ontvangen bestaat dan ook uit algemene werkingssubsidies die zonder specifieke toewijzing in de budgetten worden ingeschreven. Daarnaast zijn er ook specifieke werkingssubsidies (28%) die dienen om bijvoorbeeld strategische beleidsdoelstellingen te realiseren die Vlaanderen vooropstelt en waaraan de lokale besturen meewerken. Denk aan openbare bibliotheek, kinderopvang... Maar er zijn ook federale subsidies voor sociale bijstand en hulpverlening verstrekt door OCMW's. Gemeentebesturen moeten verantwoording afleggen over de besteding van specifieke subsidies.

Onder de algemene werkingssubsidies is het **Gemeentefonds** de belangrijkste.

Het Gemeentefonds werd in 1860 opgericht als compensatie voor de gemeenten omdat de octrooirechten (gemeenten hieven een soort van douanerechten op goederen) werden afgeschaft. De wet van 16 januari 1989, hevelde de nationale middelen voor de financiering van gemeenten over naar de gemeenschappen en gewesten. Sindsdien bepalen die autonoom de bedragen en verdelingsregels van het Gemeentefonds dat ze verdelen over de lokale besturen op hun grondgebied.

Doel van een algemene financiering van gemeenten:

- een stabiele evolutie van de financiële middelen garanderen: de dotaties uit het Gemeentefonds vormen in feite een basisfinanciering die mee evolueert. Vlaanderen verhoogt het Gemeentefonds bijvoorbeeld elk jaar met 3,5%, wat een continue reële toename beoogt maar geen rekening houdt met de inflatie. Tegelijk wordt (na de meest recente hervorming in 2002) voor een gemeente een terugval van het bedrag van het Gemeentefonds vermeden, wat in het verleden wel mogelijk was.
- een zekere solidariteit tussen de gemeenten onderling instellen: naast een algemene financiering zorgt het Gemeentefonds eveneens voor een herverdeling van de financiële middelen. Niet alle gemeenten hebben immers hetzelfde potentieel om belastingen te heffen, hun belangrijkste bron van ontvangsten, want die hangt af van de hoogte van de inkomens op hun grondgebied. De criteria voor verdeling houden daar rekening mee. Ze evalueren onder meer de centrumfunctie van gemeenten, de fiscale draagkracht (de verschillen in de belastbare basis: de inkomsten van de gezinnen en het kadastraal inkomen uit vastgoed), de bevolkingsdichtheid, open ruimte en sociale maatstaven.

Ook de grootstedelijke problematiek en het aantal inwoners krijgt aandacht. Het fonds wordt immers eerst verdeeld over 3 groepen van gemeenten.

Zo gaat er een voorafname van 41% naar 2 groepen samengesteld uit grote steden, centrumsteden, regionale steden en kustgemeenten. Pas daarna wordt het resterende bedrag volgens de vermelde verdeelcriteria verdeeld over de derde groep die alle gemeenten omvat, dus ook de vermelde steden en gemeenten van de eerste groepen.

De Vlaamse gemeenten verschillen onderling dan ook sterk (zie fiche 31).

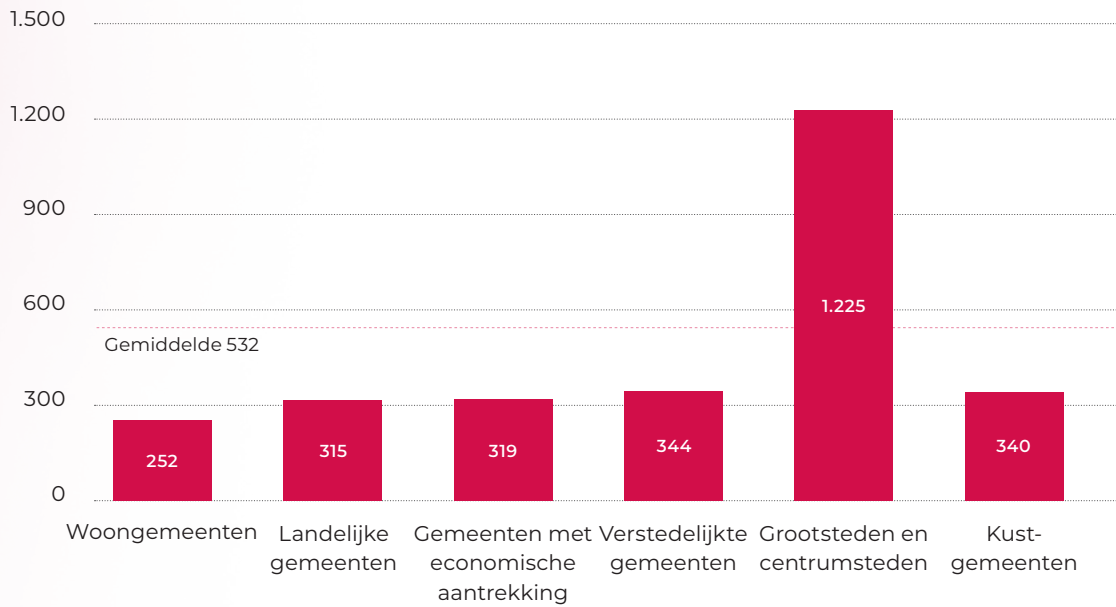
Een studie (2022-2024) van het Steunpunt bestuurlijke vernieuwing onderzocht op vraag van de Vlaamse minister voor Binnenlands bestuur mogelijkheden om de verdeling van het Gemeentefonds te herzien.

Enkele cijfers

- De ontvangsten uit werkingssubsidies bedragen in 2024 gemiddeld 913 euro per inwoner en vertegenwoordigen 40% van de exploitatie-ontvangsten, waarvan 660 euro per inwoner algemene en 253 euro per inwoner specifieke subsidies.
- Het aandeel van het Gemeentefonds stabiliseert op 23% van de exploitatie-ontvangsten. In 2024 bedroeg de basisdotatie 3,2 miljard euro. In de loop van de jaren werden nog andere dotaties toegevoegd, goed voor bijkomend 429 miljoen euro. Samen verdeelt het Gemeentefonds dus 3,6 miljard euro over de gemeenten. Vertaald in euro per inwoner gaat het gemiddeld om 469 en 63 euro per inwoner, samen 532.
- Na de toepassing van de verdelingscriteria zien we dat de dotaties in euro per inwoner mee variëren volgens het type van gemeente en de sociaaleconomische context. De centrumsteden en dan vooral de grootsteden krijgen de hoogste dotaties (tot zelfs meer dan het dubbele van de gemiddelde dotatie). De kleinste gemeenten (minder dan 10.000 inwoners) ontvangen doorgaans dotaties die hoger zijn dan gemiddeld, net om de effecten van de lagere bevolkingsdichtheid en van de lagere belastinggrondslag te compenseren.

Ontvangsten uit het Gemeentefonds volgens clustergroep – 2024 (in EUR per inwoner)

Ontvangsten uit het Gemeentefonds volgens inwonersaantal – 2024 (in EUR per inwoner)

